

อิทธิพลของพระร่วงต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์

The Impact of Phra Ruang Upon The Thai Society from The Sukhothai Period
to The Ratanakosin Period

Truong Thi Hang*

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ด้วยวิธีการสังเคราะห์เอกสาร ทั้งที่เป็นวรรณกรรมเรื่องพระร่วง วิทยานิพนธ์และเอกสารการศึกษาค้นคว้าอิสระ ตลอดจนผลงานการเขียนและบทความวิชาการเกี่ยวกับพระร่วง ผลการวิจัยแยกกล่าวสรุปได้เป็น 2 ประการ ประการที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วง และประการที่ 2 เป็นอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในเรื่องข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วงพบว่า ที่มาและความหมายของ “พระร่วง” มีหลายกระแสความคิด ส่วนข้อมูลพื้นฐานว่าพระร่วงคือผู้ใดพบว่ามี 3 กระแส กล่าวคือ พระร่วงเป็นเชื้อสายกษัตริย์ พระร่วงเป็นเจ้าของแห่งไทย และพระร่วงเป็นสามัญชน ในประการที่ 2 พบว่า พระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทย 6 ประเด็น กล่าวคือ 1. การจุดประกายภาพลักษณ์ผู้นำในอุดมคติของการปกครองแผ่นดินโดยธรรม 2. การที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ความสามารถทางสติปัญญาและความเป็นผู้นำในศูนย์กลางของอำนาจรัฐ 3. การที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้รูปแบบเรื่องพระร่วงในเชิงสัญลักษณ์ในบทละครปลุกใจ การตั้งชื่อพระพุทธรูป และการตั้งชื่อเรือรบ 4. สัญลักษณ์ของพลังความสามัคคี หยิ่งในศักดิ์ศรีของชาติและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย 5. อิทธิพลที่ปรากฏเป็นชื่อของสถานที่ พืช สัตว์ กีฬาพื้นบ้านอันเป็นประเพณีแต่โบราณ และ 6. ความเชื่อเรื่องจางาสีห์ของผู้มีบุญ

คำสำคัญ : พระร่วง / อิทธิพล / สังคมไทย / สมัยสุโขทัย / สมัยรัตนโกสินทร์

ABSTRACT

The objective of the research is to identify the impact of Phra Ruang upon the Thai society from the Sukhothai period to the Ratanakosin period. Since the research methodology is documentary research, therefore all documents included oral literature and written literature as related to Phra Ruang were synthesized academically. These literature are also theses and independent studies, academic writing and essays as related to Phra Ruang. The results of the research are twofold, the first one is the basic data of Phra Ruang, and the second one is the impact of Phra Ruang upon the Thai society from the Sukhothai period to the Ratanakosin period. In the case of the basic data of Phra Ruang, it appeared that there are many thoughts concerning the backgrounds and the meanings of the word “Phra Ruang”. In the case of “Who is Phra Ruang”, it appeared at least three concepts; Phra Ruang was concerned in Thai monarchy, Phra Ruang was a Thai King, and Phra Ruang was a Thai. In the second result of the research, it indicated that the concept “the king of wisdom and absolute words is the ideal king” is the influence of Phra Ruang. The name “Phra Ruang” has the impact upon the name of places, plants, animals and local resources. Phra Ruang is also the important source of the unity of the Thai Nation.

Keywords : Phra Ruang / The Impact / Thai society / The Sukhothai period / The Ratanakosin period.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระร่วงเป็นวีรบุรุษที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาช้านาน โดยคติความเชื่อเรื่องพระร่วงได้จุดประกายขึ้น ตั้งแต่สมัยสุโขทัย และต่อยอดกันเรื่อยมาจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุนี้ อธิปถของพระร่วงจึงครอบคลุมในขอบข่ายอันกว้างขวาง พระร่วงไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ของกษัตริย์ที่ปกครองกรุงสุโขทัยทุกพระองค์ (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 173-178) ตลอดจนกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งกษัตริย์ในอุดมคติโดยสมบูรณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ (สมศรี ชัยวนิชยา, 2536, หน้า 181) หากแต่ยังชวนให้ซาบซึ้งในความเชื่อเรื่องผู้มีบุญ หรือผู้มีสติปัญญา และชนบประเพณีการต้อนรับแขกที่มาจากเยือนของชาวไทยแต่โบราณกาล

ปกรณัมเกี่ยวกับพระร่วงไม่เพียงเป็นที่นิยมชมชอบของชาวไทยมาเป็นเวลานาน แต่ยังได้รับความสนใจจากประชาชนทุกหมู่เหล่าชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นสามัญชนทั่วไป หรือองค์พระมหากษัตริย์ดังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ก็ตาม ส่งผลทำให้ภาพพจน์พระร่วงและอธิปถที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ วรรณกรรมเรื่องพระร่วง ผลงานวิจัย ตลอดจนบทความวิชาการเกี่ยวกับพระร่วง ฯลฯ อย่างไรก็ดี เอกสารที่กล่าวไว้ข้างต้น แม้จะให้ความสนใจไปยังประเด็นต่างๆ อาทิ ชีวิตประวัติ พระอานาภาพ คุณสมบัติของพระร่วง ฯลฯ แต่กลับขาดความเชื่อมโยงให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ การสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับพระร่วง นอกจากจะทำให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วงแล้ว ยังทำให้ทราบถึงอธิปถที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้เป็นอย่างดี

ปัญหาการวิจัย

ปัญหาการวิจัยในครั้งนี้คือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วงเป็นประการใด และ พระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ประการใดบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหาสาระของข้อมูลงานวิจัย ประกอบด้วย

1.1 วรรณกรรมเรื่องพระร่วง ประกอบด้วย นิทานเรื่องพระร่วงจากหนังสือ “นิทานเรื่องพระร่วง เรื่องราวของพระร่วงที่สมบูรณ์ที่สุด จินตนาการและความรู้ จากภูมิปัญญาไทย” จำนวน 23 ส่วน และ พระราชนิพนธ์พระร่วงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 ส่วน คือ บทละครพูดคำกลอนพระร่วง และ บทละครเรื่องพระร่วง

1.2 วิทยานิพนธ์และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ประกอบด้วย 4 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 “วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย” ฉบับที่ 2 “การศึกษาการพัฒนาตัวละครในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” ฉบับที่ 3 “คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2325-2468)” และ ฉบับที่ 4 “วิเคราะห์คุณธรรมของกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงจากนิทานและตำนานพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย”

1.3 ผลงานการเขียนและบทความวิชาการ ประกอบด้วย 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 บทความ “พระร่วง : วีรบุรุษในประวัติศาสตร์และวีรบุรุษทางวัฒนธรรม” ฉบับที่ 2 หนังสือ “พระราชนิพนธ์พระร่วงของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณคดีปลุกใจให้รักชาติ ฉบับลายพระหัตถ์ทั้งเล่ม มี 2 ส่วน คือ ละครพูดคำกลอนแสดงตำนานไทย และ บทละครเรื่อง” และ ฉบับที่ 3 ผลงานวิจัยเรื่อง “การวิจัยเอกสารประวัติศาสตร์เรื่อง เที้ยวเมืองพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระยศสยามมกุฎราชกุมาร พ.ศ. 2450”

2. แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย 3 แหล่ง ได้แก่

2.1 วรรณกรรมเรื่องพระร่วง

2.2 วิทยานิพนธ์และการศึกษาค้นคว้าอิสระว่าด้วยเรื่องพระร่วง

2.3 ผลงานการเขียนและบทความวิชาการเกี่ยวกับพระร่วง

3. ตัวแปร ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย

ตัวแปรต้นคือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วง

ตัวแปรตามคือ อิทธิพลของพระร่วงต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และได้ดำเนินการตาม 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระร่วง ทั้งที่เป็นวรรณกรรมเรื่องพระร่วง วิทยานิพนธ์และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองว่าด้วยเรื่องพระร่วง ตลอดจนผลงานการเขียนและบทความวิชาการเกี่ยวกับพระร่วง

1. วรรณกรรมเรื่องพระร่วง ประกอบด้วย เรื่องราวเล่าขานที่ชาวไทยได้สืบทอดกันมาด้วยปากต่อปาก ซึ่งกรมศิลปากรได้รวบรวมไว้ในหนังสือ “นิทานเรื่องพระร่วง เรื่องราวของพระร่วงที่สมบูรณ์ที่สุด จินตนาการและความรู้ จากภูมิปัญญาไทย” จำนวน 23 ส่วน และพระราชนิพนธ์พระร่วงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 ส่วน คือ บทละครพูดคำกลอนพระร่วง และ บทละครเรื่องพระร่วง

2. วิทยานิพนธ์และการศึกษาค้นคว้าอิสระว่าด้วยเรื่องพระร่วง ประกอบด้วย 4 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 “วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีมาส จังหวัดสุโขทัย” ฉบับที่ 2 “การศึกษาการพัฒนาตัวละครในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” ฉบับที่ 3 “คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2325-2468)” และ ฉบับที่ 4 “วิเคราะห์คุณธรรมของกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงจากนิทานและตำนานพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย”

3. ผลงานการเขียนและบทความวิชาการเกี่ยวกับพระร่วง ประกอบด้วย 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 บทความ “พระร่วง: วิบุรุษในประวัติศาสตร์และวิบุรุษทางวัฒนธรรม” ฉบับที่ 2 หนังสือ “พระราชนิพนธ์พระร่วงของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณคดีปลุกใจให้รักชาติ ฉบับลายพระหัตถ์ทั้งเล่ม มี ๒ ส่วน คือ ละครพูดคำกลอนแสดงตำนานไทย และ บทละครเรื่อง” และ ฉบับที่ 3 ผลงานวิจัยเรื่อง “การวิจัยเอกสารประวัติศาสตร์เรื่อง เที้ยวเมืองพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระยศสยามมกุฎราชกุมาร พ.ศ. 2450”

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเรื่องพระร่วงโดยใช้เทคนิคการตีความและสรุปความตามสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระร่วง แล้วสังเคราะห์ผลวิเคราะห์นั้นเพื่อให้เห็นอิทธิพลของพระร่วงที่มีต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเป็น 2 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. หัวข้อที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วง
2. หัวข้อที่ 2 อิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วง

ด้วยเหตุที่เอกสารเกี่ยวกับพระร่วง ทั้งที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ และที่เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ มีเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดกระแสความคิดที่หลากหลายว่าด้วยวิบุรุษท่านนี้ ในการนี้ ผู้วิจัยจึงได้เรียบเรียงและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพระร่วงด้วยวิธีการจำแนกเป็นหัวข้อย่อยต่างๆ ซึ่งนอกจากจะทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระร่วงมีความชัดเจนและเป็นระบบแล้ว ยังเป็นพื้นฐานหรือบริบทสำคัญในการศึกษาประเด็นอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยได้อีกด้วย ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระร่วง ตกผลึกใน 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ชื่อ “พระร่วง” ที่มาและความหมาย และ ประเด็นที่ 2 พระร่วงคือผู้ใด โดยรายละเอียด มีดังนี้

1. ประเด็นที่ 1 ชื่อ “พระร่วง” ที่มาและความหมาย

ว่าด้วยที่มาของคำว่า “พระ” นั้น มี 2 กระแสความคิดด้วยกัน กระแสที่ 1 ให้ความว่า คำว่า “พระร่วง” ได้ใช้ควบคู่กันอย่างสมบูรณ์เมื่อบุรุษชื่อ “ร่วง” ได้บวชเป็นพระภิกษุ ทักษะดังกล่าวปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่องพระร่วงเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นทรงพระราชนิพนธ์ “บทละครพูดคึกกลอนพระร่วง” พ.ศ. 2460 ทรงมี “แถลงเรื่องพระร่วง ตามตำนานและโดยสันนิษฐานโบราณคดี” ในส่วนเกริ่นนำเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอริยะแต่เดิมมา อธิบายความแตกต่างระหว่าง 2 คำ “พ่อเมือง” กับ “เจ้าเมือง” พร้อมชี้แจงข้อเท็จจริงในการใช้คำว่า “พระ” ในชื่อของ “พระร่วง” ซึ่งในนั้น คำชี้แจงข้อเท็จจริงในการใช้คำว่า “พระ” ในชื่อของ “พระร่วง” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความแตกต่างกับทัศนคติแต่เดิมโดยสิ้นเชิง อันเห็นได้จากข้อความที่ว่า

... นายร่วงได้ทราบข่าวว่าพระเจ้าพันธุสรีร์วงศ์จะให้จับตัว จึงหนีขึ้นไปบวชเป็นภิกษุอยู่ที่เมืองเหนือ จึงเรียกว่า พระร่วง ไปอาศัยอยู่ที่วัด ณ เมืองสุโขทัย (ในที่นี้ข้าพเจ้าต้องกล่าวไว้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับท่านผู้รวบรวมพงศาวดารเหนือในข้ออธิบายว่า ที่เรียกว่าพระร่วงนั้นเพราะไปบวช ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่า น่าจะเรียกพระร่วงอยู่ก่อนแล้วโดยเหตุที่คำว่าพระนี้ ในภาษาไทยโบราณใช้เรียกผู้นับถือทั่วไป ภิกษุเป็นที่นับถือ จึงเรียกว่าพระ แต่พระเป็นคำเรียกยกย่องคุณศัพท์เหมือนกัน เพราะฉะนั้นพ่อเมืองก็ควรจะได้อีกกันว่า พระร่วงมาแต่ก่อนบวชแล้ว เปรียบอย่างชาวเชียงใหม่เรียกใครๆ ที่เขานับถือว่าเจ้าทั้งนั้น ภิกษุก็เรียกว่าตุ้เจ้าตั้งนี้เป็นตัวอย่าง) ...

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 8)

เกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ร่วง” ก็มี 2 กระแสความคิดเห็นเช่นเดียวกับที่มาจากคำว่า “พระ” กระแสที่ 1 เชื่อว่า คำว่า “ร่วง” ในชื่อของ “พระร่วง” นั้น หมายถึงกิริยาดก หรือหล่น ซึ่งปรากฏในเรื่องราวเล่าขานที่ชาวบ้านได้สืบทอดกันมาด้วยวิมุขปาฐะ โดยให้น้ำหนักในการอธิบายเหตุพระร่วงร่วงหล่นลงมาในระหว่างที่เดินทางกลับไปบ้านของสามีภรรยาชาลผู้เป็นบิดามารดาบุญธรรม ส่วนกระแสที่ 2 ยืนยันว่า “ร่วง” ในที่นี้ หมายถึง รุ่งเรือง รุ่งโรจน์ กระแสความคิดที่ 2 นี้ปรากฏในช่วงเวลาต่อมาในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายฉบับ ส่วนการแสวงหาที่มาของความหมายของคำว่า “ร่วง” นั้นให้น้ำหนักในวิธีการอธิบายรากศัพท์ ทั้งในภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี หรือภาษามคธ

ปรากฏการณ์ที่มีหลายกระแสความคิดเห็นเกี่ยวกับที่มาและความหมายของชื่อเรียก “พระร่วง” สะท้อนความจริงที่ว่า พระร่วงได้รับความสนใจจากชาวสยามเป็นอันมาก ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้กระบวนการศึกษาพระร่วงได้สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง

2. ประเด็นที่ 2 พระร่วงคือผู้ใด

สำหรับประเด็นที่ 2 พระร่วงคือผู้ใด ยังคงปรากฏทัศนะที่แตกต่างกัน สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากความนิยมชมชอบ ตลอดจนความเคารพศรัทธาที่ชาวสยามมีต่อพระร่วง จากการรวบรวมและเรียบเรียงเอกสารเกี่ยวกับพระร่วง สามารถสรุปต้นกำเนิดของพระร่วงตาม 3 กระแสทัศนะ ได้แก่ กระแสที่ทัศนะที่ 1 พระร่วงเป็นเชื้อสายกษัตริย์ กระแสที่ทัศนะที่ 2 พระร่วงเป็นเจ้าแห่งไทย และ กระแสที่ทัศนะที่ 3 พระร่วงเป็นสามัญชนทั่วไป ซึ่งรายละเอียด มีดังนี้

จากการศึกษาเอกสารในหัวข้อ “พระร่วงเป็นเชื้อสายกษัตริย์” พบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับต้นกำเนิดของพระร่วงที่เป็นเชื้อสายกษัตริย์นั้น มีความหลากหลายซึ่งแม้จะสามารถเชื่อมโยงให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน แต่เมื่อสืบเสาะถึงรายละเอียดแล้ว กลับพบว่ามีความแตกต่างกันมิใช่น้อย กล่าวคือ นอกจากทัศนะที่พระร่วงเป็น

เชื้อสายกษัตริย์สุโขทัย และกษัตริย์แห่งเมืองหริภุญไชยนคร (ลำพูน) แล้ว ยังปรากฏความเชื่อในเรื่องที่พระร่วงเป็นเชื้อสายกษัตริย์ขอมอีกด้วย ไม่เพียงเท่านั้น ในเรื่องพระร่วงเป็นเชื้อสายกษัตริย์สุโขทัย มี 2 ทศนะที่แตกต่างกัน ทศนะที่ 1 พระร่วงเป็นเชื้อกษัตริย์สุโขทัยกับนางนาค และ ทศนะที่ 2 พระร่วงเป็นเชื้อกษัตริย์สุโขทัยกับนางผีเสื้อ ข้อสรุปดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระร่วงเป็นบุคคลที่น่าสนใจ และควรแก่การศึกษาค้นคว้าในหลายระดับ

ในขณะที่กระแสทศนะที่ 2 เชื่อกันว่า “พระร่วงเป็นเจ้าแห่งไทย” คำว่า “เจ้าแห่งไทย” ที่ใช้อาจชวนให้สับสนกับหัวข้อ “พระร่วงเป็นเชื้อสายกษัตริย์” เนื่องจากชาวสยามส่วนใหญ่คุ้นเคยและประทับใจในคติที่ว่าพระร่วง ไม่ว่าจะมิต้นกำเนิดมาจากไหน และเจริญวัยมาเช่นไร ท้ายที่สุดก็ไปสร้างสัมพันธไมตรี และกลายเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ (เป็นเจ้า) ในแคว้นสุโขทัยแห่งไทย ฉะนั้น เพื่อให้มีความชัดเจนในหัวข้อต้นกำเนิดของพระร่วงระหว่างประเด็นพระร่วงเป็นเจ้าแห่งไทย กับประเด็นอื่นๆ คำว่า “เจ้าแห่งไทย” ในที่นี้ จึงอยู่ในขอบเขตอันถูกจำกัดไว้ด้วยเงื่อนไข 2 ประการ ประการที่ 1 พระร่วงปรากฏตัวในฐานะเป็นเจ้าในแคว้นแห่งใดแห่งหนึ่งของไทยโดยบริบูรณ์ตั้งแต่ต้น และมีได้ให้ความสำคัญในกระบวนการถือกำเนิด และเจริญวัยดังหัวข้อย่อยอื่นๆ และประการที่ 2 ไม่มีการบอกเล่าถึงประวัติของบิดาหรือมารดาของพระร่วงอย่างละเอียด ผลปรากฏว่า มีทั้งข้อมูลว่าด้วยเรื่องที่พระร่วงเป็นเจ้าเมืองสุโขทัย และข้อมูลเกี่ยวกับการที่พระร่วงเป็นพ่อเมืองละโว้ดังนี้

เกี่ยวกับทศนะที่ว่า พระร่วงเป็นเจ้าเมืองสุโขทัย ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะ 6 สำนวน กอปรด้วยสำนวนที่ 1 “พระร่วงได้เทวีพระยารำเมือง จาก ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61” สำนวนที่ 2 “พระยาเมงราย ตัดสินความระหว่างพระร่วงกับพระยารำเมือง จาก พงศาวดารโยนก” สำนวนที่ 3 “พระร่วง กับ พระยารำเมือง ไปช่วยพระยาเมงรายสร้างเมืองเชียงใหม่ จากพงศาวดารโยนก” สำนวนที่ 4 “พระร่วงทรงอภิเษกเมกะโทเป็นพระเจ้าฟ้ารั่ว จาก หนังสือราชาธิราช” สำนวนที่ 5 “พระร่วงได้พระพุทธรูปสิงห์ จาก ชินกาลมาลีปกรณ์” และสำนวนที่ 6 “พระร่วงอันเชิญพระพุทธรูปสิงห์มากรุงสุโขทัย จาก นิทานพระพุทธรูปสิงห์ (ฉบับแปลใหม่ 2506)” ในขณะที่ทศนะที่พระร่วงเป็นพ่อเมืองละโว้ ปรากฏอย่างชัดเจนในพระราชนิพนธ์พระร่วงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสอดคล้องกันในทุกสำนวน จากข้อมูลที่กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า สถานที่ที่พระร่วงทรงเป็นใหญ่มี 2 แห่งด้วยกัน กล่าวคือ เมืองสุโขทัย และเมืองละโว้ ซึ่งสื่อความหมายที่ว่า พระร่วงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในแวดวงกว้าง และทรงอิทธิพลต่อหลายพื้นที่ของสยามประเทศ

ส่วนกระแสทศนะที่ 3 “พระร่วงเป็นสามัญชนทั่วไป” ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะ 4 สำนวน ได้แก่สำนวนที่ 1 “พระร่วง นายกองส่วยน้ำ จาก เรื่องพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์สร้างพระนครวัดนครรม” สำนวนที่ 2 “พระร่วงสานชะลอมใส่น้ำ จาก พงศาวดารเหนือ” สำนวนที่ 3 “พระร่วง ลูกนางผีเสื้อกับพรานป่า จาก พงศาวดารเมืองเชียงใหม่ ฉบับโบราณยาว เลขที่ 1/ณ” และ สำนวนที่ 4 “พระร่วงได้พระพุทธรูปสิงห์ จาก ชินกาลมาลีปกรณ์” จากการศึกษารายละเอียดในวรรณกรรมมุขปาฐะจำพวกดังกล่าว พบว่า คติว่าด้วยเรื่องที่พระร่วงเป็นสามัญชนทั่วไปได้สะท้อนออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย ประกอบด้วย พระร่วงเป็นนายกองส่วยน้ำ พระร่วงเป็นบุตรนายกองครา พระร่วงเป็นบุตรของนางผีเสื้อกับพรานป่า และพระร่วงเป็นบุตรของชายสามัญกับนางเทพธิดา

การศึกษาต้นกำเนิดของพระร่วง นอกจากจะให้มาซึ่งทัศนคติที่หลากหลายในประเด็นอันเดียวกันแล้ว ยังสะท้อนความจริง 2 ประการ ประการที่ 1 พระร่วงเป็นที่นิยมชมชอบของชาวสยามมาช้านาน ตามกาลเวลา มนตราเสน่ห์ในตัวพระร่วงได้ทวีความเรื่อยไป จนพระร่วงกลายเป็นส่วนหนึ่งที่มีอาจากหาดหายไปในชีวิตจิตใจของผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ในแผ่นดินสยาม ปรากฏการณ์ที่เรื่องราวเล่าขานเกี่ยวกับพระร่วงมีหลายสำนวน อีกทั้งประชาชนได้ช่วยกันอนุรักษ์ให้เรื่องเหล่านั้นคงอยู่เรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นหลักฐานยืนยันถึงอิทธิพลที่

พระร่วงมีต่อสังคมไทย ตลอดจนความเป็นอมตะของพระร่วงในชีวิตจิตใจของชาวไทยทั่วประเทศ

ประการที่ 2 การที่เรื่องราวเกี่ยวกับ “พระร่วง” มีหลายสำนวน และเนื้อหาสาระในแต่ละสำนวนนั้นก็มีความแตกต่างกัน โดยมีปัจจัยภูมิประเทศ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีประจำถิ่น ฯลฯ เป็นเงื่อนไขกำหนดสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาไทยอันเป็นเลิศ และจิตวิญญาณแห่งการสร้างสรรค์ อันเป็นเอกลักษณ์ซึ่งชนชาติไทยยังสามารถรักษาให้คงไว้ เป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับกับพระร่วง พบเห็นประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยในฐานะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ ตลอดระยะเวลากว่า 1,000 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์

ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพระหว่างพระร่วงกับกษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย ปรากฏในเอกสารหลายฉบับ อาทิ วิทยานิพนธ์เรื่อง “วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย” (ประจักษ์ สายแสง, 2516, หน้า 162-168) พระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 96-97) วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาการพัฒนาตัวละครในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” (กันยรัตน์ สมิตะพินทุ, 2529, หน้า 18) วิทยานิพนธ์เรื่อง “คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2325-2468)” (สมศรี ชัยวนิชยา, 2436, หน้า 17) บทความ “พระร่วง: วีรบุรุษในประวัติศาสตร์และวีรบุรุษทางวัฒนธรรม” (สุกัญญา สุธงษา, 2542, หน้า 202) หนังสือ “พระราชนิพนธ์พระร่วงของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณคดีปลุกใจให้รักชาติ ฉบับลายพระหัตถ์ทั้งเล่ม มี ๒ สำนวน คือ ละครพูดคำกลอนแสดงตำนานไทย และ บทละครร้อง” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2544, หน้า 6) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเรื่อง “วิเคราะห์คุณธรรมของกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงจากนิทานและตำนานพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย” (อัศวิน การศักดิ์, 2551, หน้า 32) ผลงานวิจัยเรื่อง “การวิจัยเอกสารประวัติศาสตร์เรื่อง เที่ยวเมืองพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระยศสยามมกุฎราชกุมาร พ.ศ. 2450” (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณ และคนอื่นๆ, 2554, หน้า 89-90) และหนังสือ “นิทานเรื่องพระร่วง เรื่องราวของพระร่วงที่สมบูรณ์ที่สุด จินตนาการและความรู้ จากภูมิปัญญาไทย” (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 173-178) ผลจากการสังเคราะห์เอกสารที่กล่าวมา ตกผลึกใน 2 ประเด็น ประเด็นที่ 1 ช่วงเวลาที่ได้รับในเอกสารเกี่ยวกับพระร่วงมีความใกล้เคียงกับช่วงเวลาที่ราชวงศ์สุโขทัยปกครองแผ่นดิน ประเด็นที่ 2 ในวรรณกรรมเรื่องพระร่วง สถานที่ที่พระร่วงปรากฏตัวนั้น ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดสุโขทัย โดยรายละเอียด มีดังนี้

เกี่ยวกับช่วงเวลาที่พระร่วงปรากฏตัว ได้รับในวรรณกรรมเรื่องพระร่วง ทั้งที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ และที่เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วย หนังสือ “นิทานเรื่องพระร่วง เรื่องราวของพระร่วงที่สมบูรณ์ที่สุด จินตนาการและความรู้ จากภูมิปัญญาไทย” ซึ่งรวบรวมโดยกรมศิลปากร พระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” และ พระราชนิพนธ์ “บทละครพูดคำกลอน” ทั้งนี้ ปีที่ปรากฏในเอกสารจำพวกดังกล่าว มีทั้ง พ.ศ. 500 พ.ศ. 1500 พ.ศ. 1501 พ.ศ. 1512 พ.ศ. 1767 พ.ศ. 1800 (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 64-125) และ พ.ศ. 1780 (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 3) เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลว่าด้วยช่วงเวลาที่พระร่วงปรากฏตัว แม้จะมีหลายสำนวน แต่กลับขาดความชัดเจนเนื่องจากเวลาที่ปรากฏนั้น นอกจากจะไม่สอดคล้องต้องกันแล้ว ยังห่างไกลกันนับหลายร้อยปี อย่างไรก็ตาม จำนวนปีที่ค้นพบรวมทั้งหมด 15 ตัวเลข พ.ศ. ที่อยู่ในระหว่าง 1700 ถึง 1990 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ราชวงศ์สุโขทัยปกครองแผ่นดิน มีมากถึง 10 ตัวเลขด้วยกัน ได้แก่ พ.ศ. 1727 พ.ศ. 1751 พ.ศ. 1767 พ.ศ. 1780 พ.ศ. 1781

พ.ศ. 1799 พ.ศ. 1800 พ.ศ. 1819 พ.ศ. 1824 พ.ศ. 1834 ข้อสรุปดังกล่าวจุดประกายความคิดที่ว่า การที่พระร่วงทรงอิทธิพลและเป็นที่รำลึกเทิดทูนของชาวไทยในตลอดระยะเวลาอันยาวนานนับหลายร้อยปีนั้น เป็นสัญญาณประการหนึ่งทำให้สามารถเชื่อมโยงไปถึงราชวงศ์ใดราชวงศ์หนึ่งในอดีต ที่ครองแผ่นดินและประชากรราษฎร์ในระยะเวลาอันใกล้เคียง จึงสามารถสรุปได้ว่า ราชวงศ์สุโขทัย และ ราชวงศ์พระร่วง ในที่นี้ มีความหมายอันเดียวกัน

ตรงกันข้ามกับความสลับซับซ้อน และรายละเอียดที่ชวนให้สับสนใน “ข้อมูลเกี่ยวกับเวลาที่พระร่วงปรากฏตัว” ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่พระร่วงปรากฏตัวกลับเรียบง่ายและมีความชัดเจนกว่ามาก โดยสถานที่ที่พระร่วงปรากฏตัวนั้น ดังที่พบเห็นในหนังสือ “นิทานเรื่องพระร่วง เรื่องราวของพระร่วงที่สมบูรณ์ที่สุดจินตนาการและความรู้ จากภูมิปัญญาไทย” ของกรมศิลปากร พระราชนิพนธ์ “บทละครพูดคำกลอน พระร่วง” ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วิทยานิพนธ์เรื่อง “วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย” เขียนโดย ประจักษ์ สายแสง หนังสือ “สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ” ของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย และหนังสือ “พระร่วง” ของอุทัย ไชยานนท์ ประกอบด้วย จังหวัดสุโขทัย จังหวัดลำพูน จังหวัดลพบุรี และกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าพระร่วงจะถือกำเนิด เจริญวัย ตลอดจนการลี้ภัยจากอำนาจฝ่ายขอมในที่แห่งใด (จังหวัดสุโขทัย จังหวัดลำพูน จังหวัดลพบุรี) ท้ายที่สุด ท่านก็ได้ไปบวชเป็นพระภิกษุอยู่ในวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดสุโขทัย และทรงเป็นใหญ่ปกครองประชากรราษฎร์ในผืนแผ่นดินอันเดียวกันนี้

กระบวนการศึกษาพระร่วงมิได้ยุติแต่เพียงประเด็นการเชื่อมโยงระหว่างพระร่วงกับกษัตริย์ในราชวงศ์สุโขทัย จากผลงานศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของ อัศวิน ถาวรศักดิ์ (2551, หน้า 108-110, 139-171) ที่มีชื่อว่า “วิเคราะห์คุณธรรมของกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงจากนิทานและตำนานพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย” พิสูจน์ให้เห็นว่า กษัตริย์ทุกพระองค์ในราชวงศ์สุโขทัย หรือราชวงศ์พระร่วงนั้นล้วนเปี่ยมด้วยคุณธรรมอันสูงส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักทศพิธราชธรรมและหลักราชสังคหวัตถุ ผลการวิเคราะห์ที่กล่าวมา ไม่เพียงสะท้อนพระมหากรุณาธิคุณของกษัตริย์ในราชวงศ์สุโขทัยที่ยังคงสถิตอยู่ในหัวใจชาวไทยทุกคน หากแต่ยังบ่งบอกถึงอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยแต่โบราณโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจุดประกายภาพลักษณ์ที่ท่านเป็นผู้นำในอุดมคติของการปกครองแผ่นดินโดยธรรม

คติความเชื่อเรื่องพระร่วงที่ปรากฏในสังคมไทย ภายใต้การปกครองของราชวงศ์จักรี สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นสาระหลักในวิทยานิพนธ์เรื่อง “คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2325-2468)” ของ สมศรี ชัยวนิชยา โดยเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ในลักษณะการเขียนและการอธิบายแบบ “จารึก” (พงศาวดาร) ส่วนคติความเชื่อเรื่องพระร่วงที่พบเห็นในสมัยรัชกาลที่ 4 และ รัชกาลที่ 5 สะท้อนให้เห็นถึงพลังความสามารถของกษัตริย์ในด้านการใช้สติปัญญา และความเป็นผู้นำในศูนย์กลางอำนาจรัฐ ต่อมา ในสมัยรัชกาลที่ 6 กระแสความตื่นตัวในเรื่องชาติรัฐและสภาพปัญหาทางการเมืองทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนกระบวนการเรียนรู้ของรัชกาลที่ 6 ส่งผลทำให้พระองค์ทรงสร้างคติความเชื่อเรื่องพระร่วง ในรูปแบบสัญลักษณ์ของความเป็นเอกภาพของชาติรัฐ ซึ่งมีรูปธรรมอยู่ที่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยทรงนำคติความเชื่อเรื่องพระร่วงมาพระราชนิพนธ์เป็นบทละครปลุกใจ ตั้งเป็นชื่อพระพุทธรูป และตั้งเป็นชื่อเรือรบ เป็นต้น

สามารถกล่าวได้ว่า อิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ขยายขอบเขตให้กว้างกว่าเดิมและมีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น พระร่วงไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ หากแต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของพลังความสามัคคี หยิ่งในศักดิ์ศรีของชาติ ตลอดจนภาคภูมิใจในความเป็นไทยที่แท้จริงการที่เรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วงเป็นที่นิยมชมชอบมิใช่เฉพาะในหมู่สามัญชนทั่วไปเพียงชนชั้นเดียว แต่ยังเป็นที่สน

พระทัยในองค์พระราชพาหนะราชวงศ์จักรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 สะท้อนบทบาทสำคัญของพระร่วง ซึ่งเปรียบเสมือนสายสัมพันธ์ทำให้ชนชั้นปกครองและสามัญชนชาวไทย ขยับมาใกล้ชิดกันเพิ่มในอีกระดับหนึ่ง พระร่วงเป็นกษัตริย์ในอุดมคติที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของทั้งชนชั้นปกครองและสามัญชนทั่วไป ในขณะที่ชาวสยามแต่โบราณกาล ประสงค์ที่จะให้ผู้นำของตนมีคุณลักษณะดังพระร่วง จึงช่วยกันอนุรักษ์เรื่องราวของท่านเอาไว้ให้เป็นแบบอย่าง องค์พระราชพาหนะราชวงศ์จักรีก็ทรงหมั่นเพียรยิ่งในการครองใจประชาราษฎร์โดยธรรม ทรงศึกษาแบบอย่างกษัตริย์ในอุดมคติ ซึ่งมีพระร่วงเป็นสัญลักษณ์เพื่อที่จะสามารถเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของประชาชน ดังเห็นได้ชัดเจนจากพระอุทสาหะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่ทรงตั้งพระทัยศึกษาและพระราชนิพนธ์เรื่องราวของพระร่วงไว้ในรูปแบบที่หลากหลาย

การสังเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวไว้ข้างต้น เพียงพอสำหรับข้อสรุปที่ว่า พระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาช้านาน โดยเริ่มก่อรากฐานตั้งแต่สมัยสุโขทัย และได้ต่อยอดกันเรื่อยมาจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ เสน่ห์ของพระร่วงไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะในประเด็นที่พระองค์เป็นสัญลักษณ์แห่งกษัตริย์ในอุดมคติ อิทธิพลของพระร่วงยังได้สะท้อนออกมาอย่างเป็นรูปธรรมและในมิติอื่นๆ อาทิ พระร่วงเกี่ยวเนื่องกับประวัติความเป็นมาของสถานที่พืช และแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นต่างๆ ดังเห็นได้จากวรรณกรรมมุขปาฐะว่าด้วยที่มาของ “โขกพระร่วงลองดาบ” “โขกพระร่วงลองพระขรรค์” “ไม้ชำระพระร่วง” “ข้าวตอกพระร่วง” หรือเรื่องที่พระร่วงนิยมการเล่นว่าวซึ่งพบเห็นในนิทานเรื่อง “พระร่วง อรุณราชกุมาร จาก ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 1” (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 69-70) โดยแสดงให้เห็นถึงหนึ่งในรูปแบบการบันเทิงของชาวสยาม คือ การเล่นว่าว อันเป็นชนบประเพณีที่มีมาแต่โบราณกาล ตลอดจนเรื่องปลาพระร่วง ซึ่งนอกจากจะสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทยที่ปลาชนิดนี้ได้อยู่อาศัยและสืบต่อสายพันธุ์แล้ว ยังบ่งบอกความเชื่อเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างปลากับน้ำของคนโบราณได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ในการดำรงชีพนั้น สรรพสิ่งต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ปลาและน้ำเป็นของคู่กันโดยธรรมชาติ หากผลัดตัวออกจากน้ำ ปลาจะสิ้นชีพ แต่เมื่อใดที่มีน้ำโอบอ้อม ปลาแม้จะไม่สมบูรณ์ (มีแต่ก้าง) แต่ก็สามารถฟื้นชีพและมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างเข้มแข็งได้ ฯลฯ จากตัวอย่างที่กล่าวมา สังเกตได้ว่าสังคมไทยในช่วงเริ่มแรกที่พระร่วงทรงอิทธิพลนั้น เป็นสังคมชนบท ซึ่งประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ส่วนบริเวณที่พวกเขาอาศัยนั้น ก็อุดมไปด้วยแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในแบบ “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” ไม่เพียงเท่านั้น จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพระร่วง ยังพบเห็นคติอีก 2 ประการ ซึ่งนอกจากจะทำให้ทราบถึงอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังแสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันล้ำเลิศที่คนโบราณพยายามส่งต่อมายังคนรุ่นหลัง ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องผู้มีบุญ หรือผู้มีสติปัญญา และ ชนบประเพณีการต้อนรับแขกที่มาเยือน

ความเชื่อเรื่องผู้มีบุญ หรือผู้มีสติปัญญา ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่องพระร่วงแทบทุกฉบับ โดยมีต้นตอว่า พระร่วงเป็นนายกองส่งน้ำ ทำหน้าที่ควบคุมบ่าวไพร่ในการขนส่งน้ำส่วยไปถวายแด่เจ้ากรุงขอม พระร่วงเห็นว่า การบรรจุน้ำในโอ่งที่ชาวไทยได้ปฏิบัติกันมาแต่เดิม นอกจากจะทำให้การขนส่งน้ำยากลำบากแล้วยังบรรจุน้ำได้ด้วยปริมาณน้อย จึงคิดวิธีสานชะลอมใส่น้ำแทน ด้วยฤทธิ์วาลาสิทธิ์ พระร่วงสามารถทำให้น้ำที่บรรจุในชะลอมเหล่านั้นไม่รั่วไหลออกมา เมื่อเจ้ากรุงขอมทราบเรื่องดังกล่าว ทรงเข้าพระทัยว่า พระร่วงเป็นผู้มีบุญ จำต้องถูกกำจัด มิฉะนั้น จะแข่งขั้ไม่ยินยอมอยู่ภายใต้อำนาจของขอมอีกต่อไป จากสาระที่กล่าวมา สะท้อนความจริงที่ว่า ในทัศนะของคนโบราณ ผู้มีบุญหมายถึงผู้มีสติปัญญา และมีวาลาสิทธิ์ ว่าสิ่งใดก็จะเป็นไปได้ตามดั่งนั้น ในความเป็นจริง แนวความคิดที่ยกย่องผู้มีสติปัญญา ไม่ได้ปรากฏในสมัยของพระร่วง (สมัยสุโขทัย) หรือที่ประเทศไทยเป็นครั้งแรก ชาวอินเดียได้คำนึงถึงคตินี้ดังกล่ามาเป็นเวลานาน “หิโตปเทศ” หนังสือที่แปลมาจากนิทานสุภาษิตที่มีชื่อเสียงและนับว่าเก่าแก่ที่สุดของประเทศอินเดียเล่มหนึ่ง ชื่อว่า “คัมภีร์ปัญญาตนตระ”

นอกจากจะให้คติสอนใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับการปฏิบัติตนสำหรับผู้นำและผู้บริหารแล้ว ยังเตือนสติเหล่าบัณฑิตทั้งหลายให้ระลึกถึง “วิทยา” ในฐานะ “ทรัพย์อันประเสริฐแท้” ในข้อความหลายตอน ที่ว่า “... ระหว่างสรรพทรัพย์ทั้งหลาย ท่านย่อมว่าวิทยาเป็นทรัพย์ประเสริฐแท้, เพราะตลอดกาล ใครจะแย่งเอาไปได้ ชื่อขायมิได้ และเป็นสมบัติอันมีค่าหลาย ...” และ “... ศาสตร์วิทยาอันเผยสิ่งลึกลับ เป็นเครื่องส่องความรู้ทั้งสิ้น ตัดข้อสงสัยเป็นอเนกให้ศูนย์หมด; ผู้ใดไม่มี ผู้นั้นก็เป็นคนบอดโดยแท้ ...” (เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป, 2551, หน้า 1-2)

ในขณะที่ข้อมูลว่าด้วยอิทธิฤทธิ์วาจาสีห์ของพระร่วง ที่ว่าสิ่งใดที่เป็นไปตามดั่งนั้น ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่องพระร่วงหลายฉบับ จนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่ทำให้ตัวละครเอกพระร่วงมีความโดดเด่นพิเศษ ซึ่งผู้อ่านจะมีอาจหลงลืมหรือสับสนกับตัวละครอื่นๆ ได้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ “บทละครพูดคำกลอนพระร่วง” ใน พ.ศ. 2460 ก็ทรงอนุรักษ์อัตลักษณ์ประการนี้ไว้ เพียงแต่ทรงแสดงออกในรูปแบบที่แตกต่างกับเค้าโครงเดิม กล่าวคือ ในวรรณกรรมมุขปาฐะ อิทธิฤทธิ์วาจาสีห์หมายถึงปรากฏการณ์ที่พระร่วงตรัสสิ่งใด หรือทรงประสงค์ให้สิ่งใดเป็นเช่นไร ก็เป็นไปตามนั้นทุกประการ และอิทธิฤทธิ์ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของพระร่วงเพียงผู้เดียว วาจาสีห์พระร่วงในพระราชนิพนธ์ขององค์รัชกาลที่ 6 ปรากฏในตอนนี้นักคัมขุนนางขอมยินยอมให้ชาวเมืองละโว้บรรจุน้ำเสวยในชะลอม และพวกเขาจะทำหน้าที่ขนส่งกลับไปยังกรุงขอมด้วยตนเอง นักคัมขุนนางขอมไม่เชื่อว่าพระร่วงจะสามารถปฏิบัติดังที่ลั่นวาทาไว้ได้ จึงย้าเตือนสติพระร่วง ว่า “อย่าอวดดีแต่ปากนะท่านหนา” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 32) ในโอกาสนี้ พระร่วงได้ทรงประกาศเจตนารมณ์และความหยิ่งในศักดิ์ศรีของชาติไทยอย่างชัดเจนว่า “เราคนไทยไม่ไร้ซึ่งสัจจา” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 32) นอกจากนั้น อิทธิพลที่พระร่วงมีต่อชาวละโว้ยังได้ถ่ายทอดจากคำพูดของหลวงเมืองที่เป็นบริวารของพระร่วง ที่ว่า “... นายเรท่านมีบุญมาก กล่าวอะไรสมปากอย่างเต็มที่ ...” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 43) และจากการสนทนาระหว่างนักคัมกับนักแก้วฝ่ายขอม ที่ว่า “... อีกว่าเป็นผู้เรืองฤทธิ์ ชาวละโว้จึงรักภักดี จนกล่าวว่ามีวาทาสีห์ จะบัญชาว่าไรได้เป็นนิตย คนทำตามจิตทุกเมื่อไป ...” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 46) ฉะนั้น ในทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิฤทธิ์วาจาสีห์ไม่ใช่ปรากฏการณ์อัศจรรย์ที่วาทาสีห์ใดที่เป็นไปตามดั่งนั้น พระองค์กลับทรงเห็นว่า วาจาสีห์มีความหมายเดียวกันกับการมั่นในวาทา และพูดคำไหนเป็นคำนั้นเสียมากกว่า อนึ่ง วาจาสีห์มิใช่เป็นสัญลักษณ์ของพระร่วงเพียงผู้เดียว ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะ แต่กลับถูกตีความในเชิงนามธรรมเป็นอัตลักษณ์ของชาวชนชาติไทยที่ภาคภูมิใจใน ความเป็นไทยอย่างแท้จริง

สามารถกล่าวได้ว่า ปรัชญา ทัศนะ หรือความคิด หล่อเลี้ยงความเป็นตัวของตนในลักษณะการส่งต่อจากสมัยหนึ่งสู่อีกสมัยหนึ่ง จากสังคมหนึ่งสู่อีกสังคมหนึ่ง จากรุ่นสู่รุ่น จากบรรพบุรุษสู่บุตรหลาน ฉะนั้น ทัศนะต่างๆ ทัศนะ ความคิดต่างๆ ความคิดที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้หรือจะปรากฏในอนาคตข้างหน้า ล้วนแต่เป็นการสืบทอดมาจากโบราณกาล อีกทั้งแสดงออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย อันเป็นผลมาจากการขยายผลต่อความคิดดั้งเดิมที่เรียกกันว่า “อนุภาคต้นแบบ” “ต้นฉบับ” หรือ “อาร์คไทป์” (Archetypes) ในภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม “... ต้นแบบหลังจากที่ได้รับการถ่ายทอดและแพร่กระจายไป ก็เกิดการปรับเปลี่ยนในรายละเอียด ปลีกย่อยตามสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ สังคม และภูมิประเทศ เหตุการณ์ ดังที่เราพบอยู่ในปัจจุบัน...” (กิ่งแก้ว อัตถากร, 2553, หน้า 1) กรณีวาทาสีห์พระร่วงก็เช่นเดียวกัน เมื่อนำทัศนะเกี่ยวกับการมีอิทธิฤทธิ์วาจาสีห์ของ พระร่วง ทั้งที่ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่องพระร่วง และที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มาประสานต่อกัน จะเห็นได้ว่า วาทาสีห์นั้น ที่แท้ก็เป็นการขยายผล

จากปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นซ้ำรอยกันไปมาในอดีต ที่ว่า บุคคล หรือกลุ่มคน ผู้มีความสามารถพิเศษในการพยากรณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และได้แปลงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนให้เป็นที่ประจักษ์ด้วยคำพูดวาทา

ความสามารถในการพยากรณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ถือเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของนักปราชญ์โบราณ เมื่อ ค.ศ. 190 ประเทศจีนตกอยู่ในสถานภาพ 3 ก๊ก ก่อปรด้วย วุยก๊ก-ภายใต้การบัญชาของโจโฉ ง่อก๊ก-ภายใต้การบริหารของพระเจ้าซุนกวน และจ๊กก๊ก-ซึ่งมีเล่าปี่เป็นประมุข ก๊กทั้งสามได้ต่อสู้กันอย่างรุนแรงเพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ ท่ามกลางบรรยากาศอันร้อนแรง และตึงเครียดในยามศึกสงครามนั้น มีบุรุษท่านหนึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักปราชญ์-ผู้สามารถอ่านผู้คนและพยากรณ์สถานการณ์ในอนาคตได้อย่างแม่นยำ คือท่านสุมาเต็กโซ อาศัยอยู่ในเขตเมืองซงหยง ท่านเป็นผู้แนะนำให้เล่าปี่ไปรับเชิญขงเบ้งมาเป็นที่ปรึกษาของฝ่ายตน เพราะทราบแจ้งในความเก่งกาจของขงเบ้ง ที่ว่า “... time of two persons, Sleeping-Dragon and Blooming-Phoenix ...” แปลว่า “... เป็นกาลสำหรับบุรุษ 2 ท่าน คือ ฮกหลง (ขงเบ้ง) และ ฮองชู (ขงทง) ...” และ “... if only one of them could be got to help me all would be well ...” (Brewitt Taylor, 2005, volume 1, chapter 36, p. 338) แปลว่า “... หากได้รับความช่วยเหลือจาก 1 ใน 2 ท่านผู้นั้น งานใหญ่ย่อมสำเร็จลุล่วงด้วยดี...” ในความเป็นจริง หลังจากที่เล่าปี่ได้ขงเบ้งมาเป็นที่ปรึกษา พลังอำนาจระหว่างก๊กทั้งสามก็มีความสมดุลเสมอกันในทันที เล่าปี่มีฐานการทหารและอำนาจต่อรองในศึกสงครามเทียมเท่ากับโจโฉ และพระเจ้าซุนกวน เขาไม่ต้องหลบหนีโจโฉ หรือเกรงกลัวต่อฝ่ายพระเจ้าซุนกวนดังที่เคยเป็นมา จึงเห็นได้ว่าระหว่างคำพยากรณ์ของท่านสุมาเต็กโซกับ ความเป็นจริงมิได้มีช่องว่างแต่อย่างใด อย่างไรก็ดี แม้ท่านสุมาเต็กโซจะทราบแจ้งในสติปัญญาของขงเบ้ง แต่ด้วยประจักษ์ในเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ท่านจึงสามารถพยากรณ์ชะตากรรมของขงเบ้งในฐานะเป็นที่ปรึกษาของเล่าปี่ ที่ว่า “...Though Sleeping-Dragon has found his lord, he has not been born at the right time. It is a pity ...” (Brewitt Taylor, 2005, เล่ม 1, chapter 37, p. 343) แปลว่า “... แม้ฮกหลง (ขงเบ้ง) จะพบเจ้าของตนแล้ว แต่ท่านมิได้ถือกำเนิดในกาลที่เหมาะสม คู่ควร ล้วนเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย ...” ซึ่งบันทึกในประวัติศาสตร์จีน ว่าด้วยเรื่องที่ขงเบ้งเสียชีวิต และไม่สามารถทำให้ความไฝฝันของเล่าปี่กลายเป็นความจริง เป็นหลักฐานยืนยันถึงความแม่นยำในคำพูดของท่านสุมาเต็กโซเพิ่มอีกหนึ่งครั้ง

เมื่อพูดถึงศิลปะในการทำศึกสงครามในยุคสามก๊ก เราอาจปฏิเสธบทบาทสำคัญของขงเบ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศิลปะการทำศึกอันเนื่องมาจากการสามารถคาดเดาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้บังคับบัญชาฝ่ายตรงข้าม ด้วยเหตุนี้ ขงเบ้งทำให้ โจโฉต้องล้มรสแห่งความอภัยในหลายโอกาส ตลอดจนทำให้จิวยี้ต้องอาเจียนเป็นโลหิตจนเสียชีวิต ความยิ่งใหญ่ของบุรุษผู้นี้ ยังได้แสดงออกจากการที่เขาแตกฉานในโหราศาสตร์จนหาผู้เปรียบเสมอมิได้ อาทิ ครั้นร่วมมือกับพระเจ้าซุนกวนเพื่อต้านฝ่ายโจโฉ ณ ศึกผาแดง ขงเบ้งได้พิจารณาดวงดาราประจำตัวของโจโฉ แล้วเห็นว่า ชะตากรรมของโจโฉยังไม่ถึงจุดสิ้นสุด จึงสั่งให้กวนอูไปรับตีกระหว่างทางที่โจโฉหลบหนี เพราะขงเบ้งรู้ว่า กวนอูจะไม่ทำลายชีวิตโจโฉที่เป็นผู้มีบุญคุณแก่ตน ต่อมา เมื่อจิวยี้พ่ายแพ้ในการเปิดศึกโจมตีเมืองเสฉวน ก็ล้มป่วยหนักและเสียชีวิต แม้ขงเบ้งจะยังไม่ได้รับข่าวการจากไปของจิวยี้ แต่เพียงมองดูดวงดาราบนท้องฟ้า เขาก็สามารถคาดเดาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ “... The night of Zhou Yu’s death, Zhuge Liang was gazing up at the heavens when he saw a star of general fall to the earth. “Zhou Yu is dead”, said he with a smile ...” (Brewitt Taylor, 2005, volume 1, chapter 57, p. 520) แปลว่า “... ในคำคืนที่จิวยี้เสียชีวิต จุกัดเสียงกำลังจับจ้องชมณภาสวรรค์ เมื่อเขาเห็นดวงดาราประจำตัวของแม่ทัพผู้นั้นตกลงมาสู่โลก เขาก็เอ่ยวาจาพร้อมด้วยรอยยิ้มที่ว่า “จิวยี้ตายแล้ว...” หรือกรณีที่ขงเบ้งวิเคราะห์ดวงดาวที่ประดับนภาลักษณ์และสามารถสัมผัสถึงการจากไปของตนเอง ซึ่งกำลังจะมาถึงในอีกไม่ช้า “... Ill as he was,

Zhuge Liang that night went forth from his tent to scan the heavens and study the stars. They filled him with fear. He returned and said to Jiang Wei, “My life may end at any moment” ...” (Brewitt Taylor, 2005, volume 2, chapter 103, p. 409) แปลว่า “... ด้วยอาการเจ็บป่วย คืบนั้น จูกัดเหลียงเดินออกมาจากที่ประจําการเพื่อสำรวจจักษุสวรรค์ และวิเคราะห์หมู่ดาว ทั้งหมดล้วนสร้างความเกรงกลัวต่อเขา เขากลับเข้าไปยังที่พัก และพูดกับเกียงฮวยว่า “ชีวิตของข้าอาจจบลงได้ทุกเมื่อ” ...” จากตัวอย่างที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การมีอิทธิฤทธิ์จากสิทธิ์ของพระร่วงและปรากฏการณ์ที่บุคคล หรือกลุ่มคน มีความสามารถพิเศษในการพยากรณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีโอกาสเชื่อมโยงให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกันได้ ในกรณีนี้ อิทธิฤทธิ์จากสิทธิ์เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความเป็นนักปราชญ์ของพระร่วง การที่พระร่วงทำให้กังปلاميชีวิตต่อไปได้ก็เพราะพระร่วงทราบคติในกฎธรรมชาติที่ว่า ปลาจะอยู่ไม่ได้หากขาดแคลนน้ำ จึงทำให้ปลามีชีวิตด้วยการนำสู่แวดล้อมที่คู่ควร หรือเรื่องที่พระร่วงทำให้พระยาเดโชดำดินฝ่ายขอมกลายเป็นแผ่นดินลา (หรือขอมดำดิน) ก็เช่นเดียวกันพระร่วงเป็นผู้มีสติปัญญา จึงสามารถประเมินสถานภาพของฝ่ายศัตรู คือพระยาเดโชดำดินซึ่งเดินทางมาสู่โขทัยเพียงลำพัง และแม้จะมีเป้าหมายกำจัดพระร่วงแต่เขากลับไม่เคยรู้จักพระร่วงมาก่อน ฉะนั้น ผลการพ่ายแพ้ของพระยาเดโชดำดินจึงเป็นสิ่งที่พระร่วงทรงสามารถคาดเดาได้ ทั้งหมดที่กล่าวมา ทำให้ประจักษ์ในความที่ว่า ชาวไทยโบราณสามารถสัมผัสกับคติว่าด้วยคุณสมบัติของนักปราชญ์หรือผู้มีบุญได้อย่างลึกซึ้ง เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนในรายละเอียดปลีกย่อยให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ สังคม และภูมิประเทศแห่งสยามมากยิ่งขึ้น

ส่วนขนบประเพณีการต้อนรับแขกที่มาเยือนนั้น ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่องพระร่วงหลายสำนวน อาทิ เรื่อง “พระร่วงได้เทวีพระยาจำเมือง” (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 95-99) เรื่อง “พระยาเมงรายตัดสินความระหว่างพระร่วงกับพระยาจำเมือง” (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 100-103) เรื่อง “พระร่วงได้พระพุทธานุสสิหังค” (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 124-132) ฯลฯ โดยแสดงออกอย่างชัดเจนในตอนที่มีพระยาร่วงเสด็จไปเยี่ยมเยือนพระสหายและได้รับการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ รายละเอียดดังกล่าวได้รับความสนพระทัยจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก พระองค์ทรงถ่ายทอดไว้ในพระราชนิพนธ์ “บทละครพูดคํากลอนพระร่วง” ในตอนที่พระร่วงต้อนรับนักคุมขามที่มาจากเรื่องการขนส่งส่วยน้ำเสวย ที่ว่า

... เปนธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ, ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับอย่างเลิศดี, ตามมีและตามเกิดให้เพลินเพลิดเพลินกว่าจะกลับ...

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2520, หน้า 23)

เช่นเดียวกับกรณีการสืบแสงหาอนุภาคต้นแบบของผู้มีอิทธิฤทธิ์จากสิทธิ์ ขนบประเพณีการต้อนรับแขกที่มาเยือนของชาวไทยมีเค้าเงื่อนมาจากประเพณีการให้ทานแก่ผู้ขอของชาวอินเดียแต่เดิม และเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อเรื่องเทพ เทวาทศสนหาน้ำใจมนุษย์ กล่าวคือ ชาวอินเดียเชื่อกันว่า เทพเทวมักจะปลอมตัวเป็นขอทานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ และความซื่อสัตย์ของมนุษย์ทั่วไป จึงส่งผลให้ชาวขาคินหันทำบุญให้ทานด้วยความคิดว่า เทพเทวองค์ศักดิ์สิทธิ์อาจซ่อนตัวอยู่ในร่างของขอทานผู้นี้ก็ว่าได้ ความเชื่อดังกล่าวแผ่อิทธิพลในสังคมอินเดียอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเพณีการต้อนรับแขกที่มาเยือนให้เป็นอย่างดี ฉะนั้น “ทิโตปะเทศ” หนังสือแปลมาจาก “คัมภีร์ปัญจตันตระ” ซึ่งถือเป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดีย จึงเตือนสติผู้เป็นเจ้าของบ้านทั้งหลายในการที่ว่า “... ผู้เป็นแขก แม้จะต่ำช้า มาถึงเรือนผู้มีสกุลแม้สูงศักดิ์ ควรเจ้าบ้านจะรับรองตามคุณานุรูป เพราะแขกมีเทวดาทั้งสี่นักษัตรประจำตัว ...” (เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป, 2551, หน้า 23)

การที่วัฒนธรรมอินเดียมีอิทธิพลมากมายต่อประเทศในภาคพื้นตะวันออก เป็นเหตุทำให้ประเพณีดังกล่าว กลายเป็นกฎการปฏิบัติที่ชาวตะวันออกได้สืบทอดกันเรื่อยมา สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน มีการทำบุญให้ทานอีกทั้งต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยความยินดีไม่ว่าเขาผู้นั้นจะมาจากฐานะอะไร คนประเพณีทั้งดงามดังกล่าว ได้อนุรักษ์และสืบทอดกันเรื่อยมาจนกระทั่งกลายเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของชาวไทยและประเทศไทยในฐานะเป็น “เมืองแห่งรอยยิ้ม” หรือ “Land of Smiles” ในสายตาชาวโลก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สำหรับหน่วยงานทางการศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้ อาจนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ของพื้นที่ที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระร่วง โดยเฉพาะในหลักสูตรของวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ด้วยความมุ่งหมายในการส่งเสริมความรักและสร้างเจตคติอันดีงามต่อท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับหน่วยงานในการพัฒนาสังคม ควรมีการวิจัยผลสัมฤทธิ์ของสื่อต่างๆ ที่นำเรื่องพระร่วงไปใช้ในการสร้างความสามัคคีของชนในชาติ ทั้งที่ปรากฏในวรรณกรรม เพลงไทยสากล เพลงพื้นบ้าน คำขวัญ และสำนวนต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กันยรัตน์ สมิตะพินทุ. (2529). การศึกษาพัฒนาการในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2553). เอกสารการเรียนรู้การสอนหัวข้อพิเศษทางคติชนวิทยา (Selected Topics in Folklore) ว่าด้วย “มุมมองในเชิงอาร์คไทป์”. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- จิราภรณ์ สถาปนาวรรธนะ และคนอื่นๆ. (2554). การวิจัยเอกสารประวัติศาสตร์เรื่อง เที้ยวเมืองพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ประจักษ์ สายแสง. (2516). วรรณกรรมจากตำบลศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร.
- วิลาวัลย์ ทรัพย์พินแสน และคนอื่นๆ. (2555). บทละครเรื่อง 9 เรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศิลปากร, กรม. (2520). เที้ยวเมืองพระร่วง พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล. ช่าง สนิทวงศ์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 7 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2520.
- _____. (2555). นิทานเรื่องพระร่วง. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : แสงดาว.
- เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป. (2551). หิโตปเทศ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : ศยาม.
- สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2520). บทละครพูดคำกลอนพระร่วง. กรุงเทพฯ : หจก. บรรณกิจเทรดดิ้ง.
- สมศรี ชัยวินชยา. (2536). คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่รัชการที่ 1 ถึง รัชการที่ 6 (พ.ศ. 2325-2468). วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัศวิน ถาวรศักดิ์. (2551). วิเคราะห์คุณธรรมของกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงจากนิทานและตำนานพื้นบ้าน จังหวัดสุโขทัย. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อุทัย ไชยานนท์. (2553). พระร่วง. กรุงเทพฯ : แสงดาว.

Brewitt Taylor. (2005). *The Romance of Three Kingdoms (Volume I)*. USA : Silk Pagoda.

_____. (2005). *The Romance of Three Kingdoms (Volume II)*. USA : Silk Pagoda.